

тивного використання. В той же час можливості державного фінансування украї обмежені. Основні фінансові ресурси знаходяться в приватних комерційних структурах. Необхідно створити умови для їх залучення в господарську діяльність міста.

Виходячи з сучасного стану соціальної сфери можна визначити основну мету соціальної політики Полтави: стабілізація соціальної ситуації і створення умов нормальної життєдіяльності, зростання добробуту і поліпшення якості життя і забезпечення безпеки в рамках єдиного соціального простору України, при цьому необхідний відхід від абсолютного соціального утриманства. Серед пріоритетних соціальних проблем Полтави можна виділити:

- стабілізацію і зростання доходів населення;
- створення ефективних систем соціального страхування;
- розвиток галузей соціальної інфраструктури.

Реалізація стратегії соціально-економічного розвитку Полтави повинна базуватися на комплексних цільових програмах, що припускає створення організаційно-економічного механізму, який повинен бути підкріплений відповідним законодавчим забезпеченням.

В даний час наявна законодавча база міста, в основному, підкріплює різні сторони діяльності: економіку, земельні відносини, соціальну сферу, зайнятість населення, сферу науки і наукового обслуговування, охорону навколишнього середовища.

Рациональна організація території покликана забезпечувати комплексний і ефективний розвиток міських районів та приміських територій, господарських об'єктів, зон відпочинку, соціальної і інженерно-транспортної інфраструктури, природного середовища, історичної і культурної спадщини Полтави.

Таким чином, стійкий розвиток Полтави, що припускає комплексне вирішення завдань у всіх сферах діяльності, багато в чому визначається її взаєминами з обласними організаціями і розвитком приміських населених пунктів.

ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ ДЕРИВАТИВІВ У БАНКІВСЬКІЙ ПРАКТИЦІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Дзюблюк О.В., д.е.н., професор,

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

Однією із головних тенденцій сучасного економічного розвитку є глобалізація фінансової сфери, яка має як свої позитивні, так і негативні моменти. Позитивним моментом цього процесу є істотне розширення можливостей національних економік отримувати додаткові

грошові ресурси, котрі можуть бути спрямовані на стимулювання виробничого зростання. Негативним явищем є помітне розширення спекулятивного руху капіталів, що підриває фінансову стабільність національних господарств, адже швидке переміщення величезних мас капіталу може мати деструктивні наслідки унаслідок втечі капіталів у гонитві за кращими умовами використання. Особливо актуальними завдання із вирішення цих проблем стають у період кризових явищ на фінансових ринках, коли банківська система кожної країни у першу чергу зазнає ударів, пов'язаних із швидким поширенням негативного впливу відтоку капіталів на діяльність кредитних інститутів, паніки і недовіри серед вкладників та інвесторів, обмежених можливостей рефінансування з боку центральних банків та зростанням загроз банкрутства як у фінансовому, так і в реальному секторі господарства.

Однією із причин ситуації, що склалася, слід вважати істотне трансформування функцій комерційних банків за останній період часу, коли замість класичного фінансового посередництва на грошовому ринку між позичальниками й кредиторами банківські інститути усе більшою мірою розпочали діяльність із управління проблемними активами за допомогою похідних інструментів фондового ринку, маючи на меті трансформацію і перерозподіл ризику, котрий, утім, внаслідок цих операцій аж ніяк не зменшився, кінцевим виявом чого стала іпотечна криза на ринку США, наслідки якої переросли у глобальну фінансову кризу й світову рецесію.

Справді, у минулому фінансове посередництво було головною функцією, яку виконували комерційні банки й інші інститути кредитної системи. Вони акумулювали заощадження на грошовому ринку у вигляді депозитів і розміщували їх від свого імені у вигляді кредитів. Однак останнім часом ситуація змінилася унаслідок того, що істотно зросли можливості прямого фінансування своїх потреб суб'єктами ринку, а це призвело до скорочення сфер застосування банківської функції фінансового посередництва. Зміна кон'юнктури зробила привабливішим для підприємств дешевий випуск цінних паперів замість залучення дорогих кредитів. Комерційні банки опинилися перед фактом зниження попиту на їх кредитні послуги і натомість звернулися до інших операцій, наприклад, до деривативів, які самі по собі є ризиковими інструментами. Крім того, зниження попиту на кредити змусило банки знижувати процентні ставки та послаблювати вимоги до потенційних позичальників, що призвело до істотного зростання частки проблемних кредитів у структурі банківського кредитного портфеля, виявивши негативну дію на фінансову стійкість банків у період розгортання фінансової кризи. До того ж спроби управляти ризиком кредитного портфеля за допомогою фінансових деривативів

шляхом торгівлі ними окремо від базисних активів не дало належного ефекту.

Фінансові деривативи – це по суті контракти, за допомогою яких здійснюється передача кредитного ризику від покупця деривативу (комерційного банку, що здійснює позичкові операції) до його продавця (іншого банку, підприємства чи фінансової установи), що готовий прийняти на себе ризик. Деривативи почали активно використовуватися комерційними банками саме для того, щоб подолати протиріччя між намаганням отримати максимальні прибутки від концентрації кредитного портфеля (один позичальник або група пов'язаних позичальників) і уникненням супутніх ризиків.

Загалом процес перетворення ризиків через деривативи мав допомагати знизити потенційні втрати завдяки диверсифікації, унаслідок чого міжнародні операції з похідними цінними паперами мали збільшити ефективність управління банківськими ризиками. У результаті цього за останні декілька років відбувалося різке зростання обсягу міжнародних фінансових операцій із деривативами. За цей період світовий ринок фінансових деривативів виріс у декілька разів. За даними Банку міжнародних розрахунків, номінальний об'єм укладених контрактів на позабіржовому і біржовому ринку досяг 90 трлн. дол., а середньоденний оборот ринку складав 3 трлн. дол. Очевидно, що за відсутності жорсткого регулювання операцій з фінансовими деривативами цей фактор став однією із вагомих причин генерування кризових явищ на світових фінансових ринках.

Активне використання фінансових деривативів у банківській практиці не враховувало макроекономічного ризику, що визначав ситуацію, коли значні розміри ризику, в основному кредитного, концентруються в руках декількох дилерів, які торгують між собою. Унаслідок цього виникнення проблем в одного із них об'єктивно зумовлює проблеми на всьому ринку, що можуть швидко розповсюдитися за «принципом доміно». Яскравим прикладом цього слугує ситуація із рядом банкрутств провідних інвестиційних банків США у 2008 р. Крім того, навіть у розвинутих країнах із тривалою історією становлення і регулювання ринкових відносин центральні банки і уряди не мають достатньо дієвих і ефективних способів контролю і моніторингу ризиків, що виникають унаслідок використання таких похідних фінансових інструментів, якими є фінансові деривативи. Про вітчизняну практику регулювання з боку НБУ годі й вести мову, позаяк у нашій країні взагалі відсутня будь-яка стандартизована документація, яка б визначала ліквідність і надійність цих інструментів.

Крім того, при використанні фінансових деривативів у якості інструментів страхування кредитного ризику комерційних банків най-

більш гострою проблемою залишається глобальна загроза настання кризових явищ унаслідок їхнього застосування. Це пов'язано із тим, що ріст торгівлі деривативами, які мають переносити кредитний ризик з банківських кредитних портфелів, сприяє переходу частини кредитного ризику із банків на інші інститути, в основному інвестиційні фонди і страхові компанії. У зв'язку із цим виникає питання: чи володіють ті інститути, котрі купують ці кредитні ризики, достатнім рівнем капіталу, щоб протистояти можливим системним кризам на кредитному ринку. Як показує практика останнього періоду, такий механізм перерозподілу ризиків виявив свою неефективність.

Очевидно, що подолання кризових явищ вимагає активізації зусиль з боку регулятивних органів як на національному, так і на міждержавному рівні із тим, щоб використання фінансових деривативів у банківській практиці не було фактором генерування кризових явищ. Для цього потрібно: 1) посилити міжнародну співпрацю між регулятивними органами, сприяти уніфікації міжнародних норм і правил використання деривативів та забезпечити їх послідовне запровадження з метою захисту від негативних явищ, що підривають міжнародну фінансову стабільність; 2) збільшити транспарентність фінансових ринків, що має сприяти більшому розкриттю інформації про такі складні фінансові продукти як деривативи; 3) підвищити якість регулювання, що має забезпечити ретельний контроль і управління ризиками, пов'язаними із використанням деривативів із тим, щоб всі фінансові ринки, продукти і учасники ринку підпадали під дію норм регулювання або контролю з врахуванням їх специфіки.

ВЛИЯНИЕ КАПИТАЛА НА ФОРМИРОВАНИЕ КОНКУРЕНТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ТРАНСФОРМАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКЕ

Жамойда А.А., к.е.н., доцент,

*Донецкий национальный университет экономики и торговли
имени Михаила Туган-Барановского, г. Донецк*

В странах с развитой рыночной экономикой процесс первоначального накопления капитала осуществлялся эволюционным методом, когда в максимальной степени реализуются предпринимательские способности, и насильственными методами, предполагающими ограбление [1, с. 228]. В Украине капитализация собственности приобрела специфический характер, который закладывался еще в бытность существования СССР. «Теневой» сектор советской экономики во второй половине 80-х годов двадцатого века получил организационно-правовое оформление в виде кооперативов, которые были более свобод-